

BALANÍN MEKTEPKE SHEKEMGI BILIMLENDIRIW SHÓLKEMINE BEYIMLESIWINDE PSIXOLOGTÍN ROLI

Q.D.Tleumbetova

*Nókis innovatsiyalıq instituti,
Mektepke shekemgi hám baslawısh tálim kafedrası docenti, ps.i.k.*

U.Mamutova

*Ájiniyaz atındaǵı NMPI,
mektepke shekemgi tálim qánigeligi 2-basqısh magistranti*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15079131>

***Annotaciya.** Maqalada mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń bilimlendiriw shólkemine beyimlesiw procesinde ushırasatuǵın mashqalalar hám olardıń aldın alıw boyınsha baqsha psixologınıń iskerligi analizlengen.*

***Tayanısh sózler:** psixolog, beyimlesiw procesi, psixologiyalıq qıyınshılıq, mashqalalar, ata-analar menen islesiw.*

Balanıń mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemine beyimlesiw quramalı process bolıp, kóplegen emocionallıq hám psixologiyalıq qıyınshılıqlar menen baylanıslı bolıwı múmkin. Beyimlesiw procesi tek ǵana teńlesleri menen sociallıq óz ara birge islesiwdi emes, al kúndelikli jaǵdaylar hám tártipti ózgeriw, minez-qulıq hám qatnasıqlardıń jańa qaǵıydaların ózlestiriw zárúrligin óz ishine aladı. Usı mániste psixologtıń roli ǵana áhmiyetli emes, al bul ótiwdiń bala ushın da, onıń ata-anası ushın da jeńil hám maksimal qolaylı bolıwı ushın sheshiwshi rolge aylanadı. Sebebi, bul jasta balalarda erklik processler menen baylanıslı bolǵan tiykarǵı iqtıyariy háreketler baqsha jasınan baslap júzege shıǵa baslaydı. Lekin kishi jastaǵı baqsha balalarında sabırsız háreketler ústinlik etedi. 3 jaslı balanıń kóplegen háreketleri onıń oylawına emes, bálkim emocional jaǵdayına baylanıslı boladı. Sol sebepli de, bul jastaǵı balalar qandayda bir jumısqa ózlerin májbúr etip epley almaydı. Beyimlesiw procesindegi psixologiyalıq qatnas balanıń pedagoglar, teńlesleri hám ata-analar menen óz-ara birge islesiwiniń barlıq dárejelerinde qollap-quwatlanıwın támiyinleydi, balanıń jańa sociallıq ortalıqqa tabıslı integraciyalasıwına járdem beredi. Bul processti tómendegi basqıshlarda kórsek boladı: [3.166]

1. Balanıń beyimlesiw procesinde psixologiyalıq qollap-quwatlaw

Balalardıń mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemine beyimlesiw hár qashan da tez process bolmaydı hám hár qıylı emocional qıyınshılıqlar menen baylanıslı bolıwı múmkin. Psixolog stresstıń jeńilleniwini hám balanıń jámáátke tabıslı qosılıwına járdem beriwde tiykarǵı rol oynaydı. Qollap-quwatlawdıń hár qıylı túrleri balanıń emocional hám kognitiv tarawı menen islesiwdi óz ishine aladı.

1.1. Beyimlesiwdegi emocional qıyınshılıqlar

Ádettegi ortalıqtıń ózgeriwi, ata-anadan ayırılıw hám jańa sociallıq ortalıqqa kiriw bala ushın bir qatar tınıshsızlıqlardı payda etedi. Adaptaciya basqışında balalar dus keletuǵın tiykarǵı mashqalalar tómendegilerden ibarat:

- jańa, belgisiz nárseler aldında qáweterleniw hám qorqıw;
- ózine isenimi tómenlewi: balalar hám úlkenler menen pikirlesiwde qıyınshılıqlar;
- jalǵızlanıw sezimi: ózin jámaátıń bir bólegi sıpatında qabıl etiwdegi qıyınshılıqlar.
- basqa balalar menen kelispewshilikler agressiya yamasa jekelik penen kórinedi.

Psixolog stress hám tınıshsızlanıw dárejesin azaytıw arqalı balaǵa usı tájiriybelerdi basqarıwǵa járdem beriwi kerek.

1.2. Psihologtıń balalar menen islesiw texnikası hám usılları

Psixolog balanıń emocional teń salmaqlılıǵın saqlaw hám onda sociallıq kónlikpelerdi rawajlandırıwǵa qaratılǵan hár qıylı jumıs usılların qollanadı:

- Oyin terapiyası balalar menen islewdiń tiykarǵı usılı, sebebi oyında bala óziniń emocional jaǵdayları, sezimleri hám qorqınıshların ańsat aytıp beredi. Bul balalarǵa sóz benen ayta almaytuǵın nárselerdi bildiriwge járdem beredi hám jańa reallıqtı qabıl etiwde, ishki rawajlanıwǵa járdem beredi.

- Artikulyaciyalıq gimnastika hám relaksacion shınıǵıwlar fizikalıq zıyanlıqtı hám tınıshsızlıqtı joq etiwge járdem beredi, keńirek emocional erkinlik ushın sharayat jaratadı.

- Psihodiagnostika - baladaǵı qáweterleniw dárejesi, sociallıq jekkeleniwge beyimligi hám basqalar sıyaqlı emocional mashqalalardı anıqlaw imkaniyatın beretuǵın túrli testler, sorawnamalar hám metodikalardan paydalanıw.

- Psiholog balalardı topardaǵı sóylesiw hám birge islesiw kónlikpelerine úyretetuǵın balalar menen birgeliktegi shınıǵıwlar stress dárejesin kemeyttiriwge hám jámaáttegi ulıwma ortalıqtı jaqsılawǵa járdem beredi.

2. Ata-analarǵa psixologiyalıq járdem

Ata-analar beyimlesiw procesinde áhmiyetli rol oynaydı hám psixolog olarǵa zárúr maǵlıwmatlar berip, járdem bere aladı. Olar, ádette, óz perzentleri ushın jańa sociallıq ortalıqqa qalay beyimlesedi dep qáweterlenedi. Sonıń menen birge, ata-analar beyimlesiw procesi belgili bir waqıttı alıwı múmkin bolǵan tábiyiy process ekenligin hám barlıq qıyınshılıqlar dárhal aralasıwdı talap etpeytuǵının da túsiniwi zárúr.

2.1. Ata-analar menen másláhátlesiw jumısı.

Psixolog ata-analar menen másláhátlesiw ótkeredi, onda olar tómendegilerdi dodalawı múmkin:

- Úy sharayatında balanıń stresin qanday azaytıw múmkin?
- Balanıń emocional kórinislerine (qırsıǵıw, ójetlesiw, agressiya, balalar baqshasına barıwdan bas tartıw) qalay durıs reakciya bildiriw.
- Balanıń ózine isenimin rawajlandırıw hám jańa ortalıqta jámiyetke aralasıwına qanday járdem beriw gerek.
- Balalar baqshasına barıwdan aldın balanı qalay unamlı tárizge keltiriw, onda izertlew hám rawajlanıwǵa múnásibetti qalıplestiriw.

2.2. Ata-analarǵa psixologiyalıq járdem.

Psixolog ata-analarǵa balada tınıshsızlanıw belgileri payda bolganda minez-qulıq ózgeshelikleri haqqında túsinik beredi, mısalı:

- Bala menen onıń tájiriybeleri hám sezimleri haqqında ashıq sóylesiwler;
- Tınıshlıq hám dem alıwǵa járdem beretuǵın bos waqıttı shólkemlestiriw boyınsha másláhátler;
- Balanıń uyqı hám awqatlanıw rejimin jaqsılaw boyınsha usınıslar, bul onıń ulıwma jaǵdayı ushın da úlken áhmiyetke iye.

3. Balalardaǵı stressti kemeytiw ushın profilaktikalıq ilajlar [1.87]

Beyimlesiwdiń eń nátiyjeli ótiwi ushın psixolog tek ǵana balalar menen emes, al pedagoglar menen de jumıs alıp barıp, balalar ushın maksimal qolaylı sharayattar jaratıwǵa járdem beretuǵın ilajlar hám kózqaraslardı islep shıǵadı. Preventiv (aldın alıw) ilajları tómendegilerdi óz ishine alıwı múmkin:

- Balalar baqshasına qamtıwdı shólkemlestiriw: balalar hám ata-analar ushın aldınnan ushırasıwlar hám ilajlar ótkeriw, pedagoglar hám basqa balalar menen erkin sharayatta tanısıw.
- Balalardı turmıstıń jańa basqıshına tayarlaw: balanı baqsha rejimi, minez-qulqınıń tiykarǵı qaǵıydaları hám qatnasıq normaları menen tanıstırıwshı oyunlar hám shınıǵıwlar ótkeriw.
- Balanıń individual ózgesheliklerin esapqa alıw: psixolog hár bir bala ushın qanday sharayattar hám jantasıwlar eń qolaylı bolatuǵının anıqlawǵa járdem beredi, onıń jeke ózgesheliklerine (máselen, tınıshsızlanıw dárejesi, xarakter ózgeshelikleri hám t.b.) tiykarlanadı.

4. Pedagoglar hám mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemi administraciyası menen óz-ara birge islesiwde psixologtıń roli [2.117].

Balalar baqshasında jumıs isleytuǵın psixolog tek ǵana balalar hám ata-analarǵa járdem beriw menen sheklenbeydi. Onıń pedagoglar hám administraciya menen óz-

ara birge islesiw de balalardıń tabıslı beyimlesiwinde tiykarǵı rol oynaydı. Pedagoglar menen islesiw tómendegilerdi óz ishine aladı:

- Pedagoglardı balalardı psixologiyalıq qollap-quwatlaw texnikasına úyretiw. Psixolog tárbiyashılardı beyimlesiw ushın qolaylı ortalıq jaratıwǵa járdemlesetuǵın metodlardı ózlestiriwde járdem beredi.

- Balalar arasında jámiyetlestiriw procesiniń jeterli emesligi yamasa beyimlesiw dárejesindegi ózgeshelikler sebepli payda bolatuǵın kelispewshiliklerdi sheshiw máseleleri boyınsha másláhátler.

- Balalardıń beyimlesiw procesindegi minez-qulqın analiz hám monitoring etiw. Psixolog bala ushırasıp atırǵan qıyınshılıqlardıń belgilerin anıqlawǵa járdem beriw hám erte basqısha mashqalalardı sheshiw jolların usınıs etiw mǘmkin.

- Pedagoglar jámááti menen balalar tárbiyasına ulıwma qatnasıwdı qalıplestiriwge, balalardaǵı stress hám tınıshsızlıqtı azaytıwǵa járdem beretuǵın birden-bir baǵdarlamanı islep shıǵıwǵa qaratılǵan jumıs islew.

5. Psixolog jumısındaǵı mashqalalar hám usınıslar

Psixolog roliniń áhmiyetine qaramastan, balalardıń beyimlesiw jaǵdayındaǵı jumıs óz mashqalalarına iye:

- Úlken toparlarda hár bir bala menen jeke islesiwde qanıgelderdiń jetispewshiligi hám waqıttıń az bolıwı.

- Ata-analarda psixologiyalıq járdemniń áhmiyeti haqqında bárqulla jeterli maǵlıwmat bola bermeydi. Geyde ata-analar psixologtı tek úlken mashqalalarda ǵana mǘrájat etetuǵın tulǵa sıpatında qabıl etiw mǘmkin, bul bolsa profilaktika hám erte aralasıw imkaniyatların shekleydi.

- Bilim beriw procesiniń basqa qatnasıwshıları tárepinen psixolog rolin kem bahalaw. Ayırım jaǵdaylarda pedagoglar hám administraciya balalar hám ata-analar menen psixologiyalıq jumıslardıń áhmiyetin ańlamay qalıwı mǘmkin, bul bolsa psixologtıń nátiyjeli birge islesiw hám bilimlendiriw procesine integraciyasıwın qıyınlastradı.

Juwmaqlastırıp aytqanıwızda, balanı mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemine beyimlestiriwde psixologtıń roli kóp qırılı hám áhmiyetli jumıs bolıp, oǵan balalarǵa qıyınshılıqlardı jeńip ótiwde járdemlesiw, ata-analardı qollap-quwatlaw, sonday-aq, pedagoglar menen óz-ara birge islesiw wazıypaları kiredi. Psixologiyalıq qatnas balanıń emociyalıq jaǵdayın tek ǵana normallastırıwǵa emes, al onıń jáne de rawajlanıwı ushın qolaylı sharayatlar jaratıwǵa da járdem beredi. Bul processte psixologtıń nátiyjeli jumısı diagnostika, korrekciya, profilaktika hám másláhát beriwdi óz ishine alıwshı kóp qırılı qatnasıqqa baylanıslı bolıp, bul

beyimlesiw procesi bilimlendiriw shólkeminiń kúndelikli procesiniń barlıq qatnasıwshıları ushın múmkin bolǵanısha jeńil hám mashqalasız ótiw imkaniyatın beredi.

Ádebiyatlar

1. Е.М.Дружкова Психология детской адаптации. М.: Академический проект. 2005
2. Т.В.Подъяпольская Адаптация детей к детскому саду: психологический подход. Казань: Казанский университет. 2013
3. Q.D.Tleumbetova Balalar psixologiyası hám psixodiagnostikası. T.: Metodist nashriyoti. 2023
4. P.R. Erimbetova "Development of professional and pedagogical training of educators of preschool educational institutions. *Academica: An International Multidisciplinary Research Journal* 11.11 (2021): 311-315.